
DE BIJZONDERE VOORWERPEN NR. 2

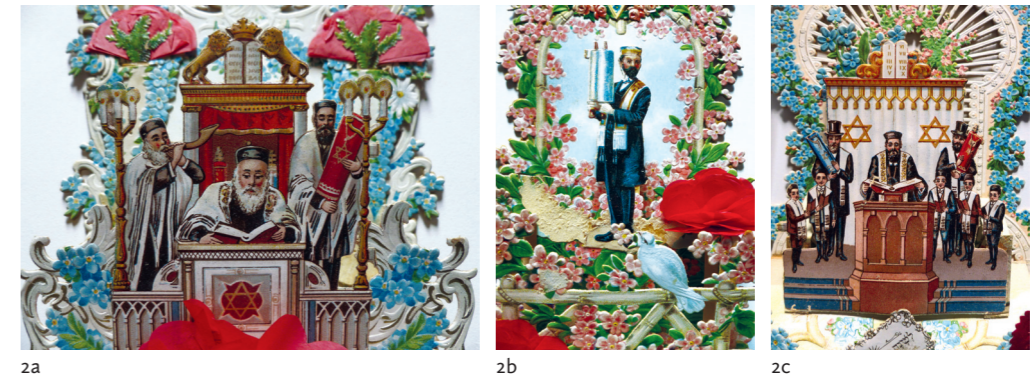
Interessant om te lezen

Zahava SEEWALD, *Tradities. Een blik op onze collecties. Pedagogisch dossier*, Brussel, 2018, Joods Museum van België, 40 pp.

Zahava SEEWALD, *Une première ébauche de musée juif à Bruxelles: la collection juive de la Maison d'Érasme*, in 75 jaar. Het Erasmushuis, Brussel, 2007, Het Erasmushuis, pp. 213-229

Wenskaarten voor het Joods Nieuwjaar

Tijdens de periode dat het Begijnhof gesloten is voor renovatie, zet het Erasmushuis elke maand een bijzonder voorwerp uit de omvangrijke historische, archeologische, volkskunst- en religieuze collecties van de gemeentelijke musea in de kijker. Voor september zijn er drie bijzondere voorwerpen: drie prachtige geïllustreerde kaarten die dienen om wensen over te brengen voor het Joods Nieuwjaar. Hoe zijn ze in de collecties van het Erasmushuis beland?

Daniel Van Damme en de 'Joodse collectie'

In het begin van de jaren 1930 kreeg Daniel Van Damme (1893-1967), de stichter en eerste conservator van de gemeentelijke musea, de opdracht om een folkloristische collectie samen te stellen die de plaatselijke geschiedenis illustreert. Toen was in Anderlecht een aanzienlijke Joodse gemeenschap aanwezig, die voornamelijk afkomstig was uit de Oost-Europese diaspora en zich in Kuregem had gevestigd.

Daniel Van Damme had een brede interesse en had belangstelling voor deze gemeenschap en haar cultuur. Hij besloot, zodra het museum was opgericht, er de Joodse geschiedenis en cultuur een plaats te geven. Daarvoor kwam hij in contact met prominente figuren, waaronder de opperrabbin van België, Joseph Wiener (1870-1943), de bankiersfamilie Philippson en Schone Katzenelenbogen (1884-1945), hoogleraar Hebreeuws aan het Institut des Hautes Études. Hij knoopte ook hechte vriendschapsbanden aan met de familie Turczynski uit Anderlecht, die hij tijdens de oorlog hielp onderduiken.

Zo ontving hij van gulle schenkers enkele honderden documenten met betrekking tot de sociale, culturele en economische geschiedenis van de Joden in België en in het buitenland, die de 'Joodse collectie' van het museum vormden: religieuze boeken, tijdschriften en religieuze voorwerpen. Zo zijn deze wenskaarten in het Erasmushuis beland.

Het Joods Nieuwjaar of 'Rosj Hasjana'

Het Joods Nieuwjaar is een religieuze feestdag die in het Hebreeuws 'Rosj Hasjana' heet en waarop de schepping van de wereld herdacht wordt. Het valt samen met de eerste dag van de maand 'Tisri', waarmee het Joodse kalenderjaar begint, en vindt plaats in september of oktober, afhankelijk van het jaar.

Met dank aan

Iris Andouche
Zahava Seewald

Ontwerp, research en tekst

Frédéric Leroy
*Dienst Monumenten en Landschappen
Gemeentebestuur van Anderlecht*

Grafisch ontwerp

Collin Hotermans

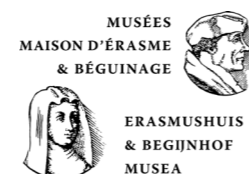
NL vertaling

Lorenzo Puente Teran

V.U.

Marcel Vermeulen
1 Raadsplein
1070 Anderlecht

Anderlecht
1070

De Hebreeuwse kalender, die wordt gebruikt om de data van religieuze feesten te bepalen, is immers een lunisolaire kalender, gebaseerd op zowel het zonnejaar als de maanmaanden. Dit ingewikkelde systeem, waarin de jaren twaalf maanden hebben van afwisselend 29 of 30 dagen, vereist de regelmatige toevoeging van een dertiende schrikkelmaand, volgens geleerde berekeningen, om overeen te stemmen met de zonnecyclus.

Nieuwjaar is dus een veranderlijke feestdag die, in het jaar 2021 van de christelijke jaartelling en volgens de gregoriaanse kalender, op maandag 6 september 's avonds valt (omdat de dag begint en eindigt bij zonsondergang). Ten slotte begint het jaar 1 in de Hebreeuwse kalender op de veronderstelde datum van de schepping van de wereld, volgens Genesis. Op 6 september 2021 vangt het jaar 5782 aan.

Rosj Hasjana wordt beschouwd als een dag des oordeels voor de mensheid. De viering ervan luidt het begin in van een periode van boetedoening die tien dagen later eindigt op Jom Kippoer. Een van de gebruiken op deze feestdag is het eten van appels die in honing worden ondergedompeld, om elkaar zo een zoet en goed jaar te wensen. In de synagoge wordt op een ramshoorn, de 'sjofar', geblazen, om de gelovigen op te roepen tot berouw en inkeer.

Rijk geïllustreerde pop-upkaarten

De drie wenskaarten zijn kleine papieren kunstwerkjes die verfijning, perfectie en raffinement uitstralen. Ze zijn vervaardigd van gesneden papier met reliëf en onderscheiden zich door het feit dat het 'pop-up'-kaarten zijn (dit anglicisme duidt op een kaart of een boek waarvan de afbeeldingen overeind of tot leven komen wanneer de kaart of een bladzijde wordt opengeslagen). Ze vallen ook op door de kwaliteit van de gedrukte meerkleurige versiering, aangebracht op verschillende op elkaar liggende vlakken. Deze versiering bestaat hoofdzakelijk uit bloemen: rozen, madeliefjes, vergeet-me-nietjes – 'Vergissmeinnicht' in het Duits – klaprozen van zijdepapier, enz.

Uit de tweetalige opschriften in het Hebreeuws en het Duits blijkt dat de kaarten in Duitsland of Oostenrijk zijn gemaakt. In 1869 werd door de Oostenrijkse post de allereerste Joodse wenskaart gedrukt. Duitsland werd echter al snel het centrum van de vervaardiging van deze kaarten in massaproductie, die vaak bestemd waren voor Oost-Europese gemeenschappen.

De afgebeelde onderwerpen zijn talrijk en gevarieerd, gaande van verhalen uit de Bijbel tot taferelen uit het dagelijkse leven, van typische ambachten tot religieuze plechtigheden. Deze drie kaarten behoren tot de laatste categorie, want ze tonen allemaal een tafereel dat zich afspeelt in een synagoge. De synagoge is herkenbaar aan de typische inrichting: de ark of kast die de thorarollen bevat en het spreekgestoelte waar de voorganger staat, dat zich in het midden of achteraan het gebouw bevindt en waar de Thora voorgelezen wordt. Bij deze religieuze taferelen komen steeds terugkerende symbolen of iconografische motieven voor, zoals de davidster, de tafelen der wet of de leeuw, het embleem van de stam van Juda.

2a MEFJ 452

Gesloten formaat: hoogte: 228 mm – breedte: 140 mm

Tekst in het Duits (*Die besten Wünsche*) en in het Hebreeuws (vertaling: 'Gelukkig Nieuwjaar')
Gebetstafereel in een synagoge: voor de ark van de Thora bidt een man vanaf de preekstoel, rechts een man die een thorarol vasthoudt die gehuld is in de thoramantel, links blaast een andere man op de 'sjofar', de hoorn gemaakt van een ramshoorn. Dit instrument, dat verwijst naar het verhaal van het offer van Isaak, wordt gebruikt tijdens de vieringen op Rosj Hasjana en Jom Kippoer.

2b MEFJ 453

Gesloten formaat: hoogte: 220 mm – breedte: 115 mm

Tekst in het Duits (*Herzlichen Glückwunsch*) en in het Hebreeuws (vertaling: 'Voor een goed jaar')

Gebetstafereel in een synagoge: onder een bloemenboog versierd met een davidster houdt een man met hoofddeksel (dat kenmerkend is voor de voorzanger) en gebedskleed een thorarol in beide handen. De Thora bestaat uit de vijf boeken van Mozes, ook wel de Pentateuch genoemd. Het wordt door een gespecialiseerde schriftgeleerde op perkament geschreven en wordt tijdens de diensten voorgelezen in de synagoge. Een paar witte duiven maakt het tafereel compleet. De duif is een symbool van vrede en liefde en is ook een verwijzing naar het Bijbelverhaal over de ark van Noach.

2c MEFJ 454

Gesloten formaat: hoogte: 180 mm – breedte: 155 mm

Tekst in het Duits (*Herzlichen Glückwunsch*) en in het Hebreeuws (vertaling: 'Moge u worden ingeschreven voor een goed jaar')

Gebetstafereel in een synagoge: een man bidt vanaf de preekstoel, omringd door vijf jongens met een gebedskleed en boeken in de hand, en twee mannen met hoge hoeden, elk met een thorarol in de hand, waarmee de geïntegreerde Joodse bourgeoisie van Midden-Europa wordt voorgesteld.

In deze taferelen worden het gebed in de synagoge, het bovenhalen van de thorarollen en het gebruik van de 'sjofar' voorgesteld als belangrijke onderdelen van het nieuwjaarsritueel dat in de synagoge wordt gehouden.

Ten slotte moet worden opgemerkt dat deze kaarten, die noch handtekeningen noch handgeschreven opschriften dragen, nooit zijn verzonden.